

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК: 35:351:349:34.08

Васюк Наталія Олегівна,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики, Національна академія державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел.: 0504103673, e-mail: natvasus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8493-6644>

Андріяко Інна Олександрівна,

головний спеціаліст відділу контрольно-аналітичної роботи управління з питань контрольно-аналітичної роботи та організаційного забезпечення, Департамент охорони здоров'я виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), 01001, Київ, вул. Прорізна, 19, тел.: 0679448736, e-mail: inna.andriyako@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2350-5162>

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ МЕДИЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Анотація. Трансформацію системи охорони здоров'я зараховано до першочергових реформ, адже сучасний стан політики щодо збереження здоров'я нації має низку проблем, оскільки виникають передумови реальної загрози здоров'ю населення.

На сьогодні Україна впроваджує кардинальні, комплексні та якісні зміни в системі охорони здоров'я, спрямовані на створення системи охорони здоров'я, орієнтованої на пацієнта, спроможної забезпечити медичне обслуговування всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав. На сьогодні в усьому світі підвищується інтерес до питань захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Це потребує, передусім, ефективного державного регулювання захисту прав суб'єктів медичних правовідносин, належного нормативно-правового підґрунтя. Саме тому шляхи удосконалення механізмів державного регулювання захисту прав суб'єктів медичних правовідносин є актуальними завданнями сьогодення.

Ця стаття має на меті дослідити сучасний стан механізмів державного регулювання прав пацієнтів та медичних працівників в Україні, а також визначити напрями удосконалення механізмів державного регулювання прав суб'єктів медичних правовідносин в Україні.

Наукова розвідка ґрунтується на системному аналізі основних джерел досліджень державного регулювання охорони здоров'я та нормативно-правових документів, що регулюють права пацієнтів та медичних працівників, а також механізми захисту їхніх прав.

У статті визначається, що необхідно розробити та прийняти закон, який би не тільки врегулював правовий статус пацієнтів, а й вирішував питання захисту таких прав. Також, необхідно здійснити організаційно-правові заходи щодо запровадження Офісу пацієнта. Важливими на сьогодні є питання реалізації права пацієнта на вибір лікаря, а також створення умов на судовий захист у разі порушення прав людини на охорону здоров'я. Водночас в умовах трансформації системи охорони здоров'я потрібно врахувати права і медичних працівників, які часто порушуються шляхом прийняття закону, який би регулював ці відносини. З метою захисту прав медичних працівників, зокрема забезпечення безпечних умов надання медичної допомоги доцільно внести зміни до чинного законодавства.

Ключові слова: державне регулювання, механізми державного регулювання, сфера охорони здоров'я, медична допомога, права суб'єктів медичних правовідносин, права пацієнтів, права медичних працівників, захист прав суб'єктів медичних правовідносин.

Vasiuk Nataliia Olegivna,

PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Policy, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 20, A.Tsedika Str., Kyiv, 03057, phone: 0504103673, e-mail: natvasus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8493-6644>

Andriyako Inna Alexandrovna,

Chief Specialist of the Department of Control and Analytical Work of the Department for Control and Analytical Work and Organizational Support, Department of Health Care of the Executive Body of the Kyiv City Council (Kyiv City State Administration), 01001, Kyiv, st. Prorizna, 19, tel.: 0679448736, e-mail: inna.andriyako@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2350-5162>

IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE PUBLIC REGULATION OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF MEDICAL LEGAL ENTITIES IN UKRAINE

Abstract. Ukraine has inherited an extensive and highly centralized healthcare system that has not been maintained properly due to the sharp transition to a market economy, the economic downturn and lack of reforms in this area. This has led to a deep crisis in the healthcare system.

To date Ukraine is introducing cardinal, comprehensive and qualitative changes in the healthcare system aimed at creating a patient-centered healthcare system capable of providing healthcare to all Ukrainian citizens at the level of developed European countries. This requires, first and foremost, the effective implementation of the public anti-crisis

healthcare management, with the proper legal basis. That is why the ways of improving the mechanisms of public crisis management of healthcare are urgent tasks of today.

This article aims to analyze the public healthcare management of Ukraine and identify the prospects for developing mechanisms of the public crisis management in this field.

Scientific intelligence is based on a systematic analysis of the main sources of research of the public anti-crisis management and normative-legal documents that provide implementation of transformations in the field of healthcare in Ukraine, in order to overcome the crisis phenomena, in particular implementation of financial regulation, activities in the field of availability and quality of medical care, etc.

The article identifies that the main problems of the healthcare crisis in Ukraine are depopulation, insufficient resources, including financial, logistical and human resources, etc. The legislation of Ukraine defines the procedure of transformation of the healthcare system that provides for improvement of the mechanisms of the public anti-crisis management in order to improve the healthcare system.

It is proved that the most important component of the organizational and legal mechanisms of the public anti-crisis management of healthcare is ensuring the availability and quality of medical care, as well as the introduction of compulsory social health insurance, by adopting appropriate legal acts.

Keywords: healthcare; public healthcare management; healthcare transformation; healthcare crisis; public healthcare crisis management.

Постановка проблеми. Враховуючи те, що метою трансформації системи охорони здоров'я є забезпечення всім громадянам України рівний доступ до якісних медичних послуг та перебудова системи охорони здоров'я таким чином, щоб у її центрі був пацієнт [1], вважаємо, що зміни необхідно здійснити стосовно забезпечення та захисту прав пацієнтів та медичних працівників.

Суб'єкти наділені особливим правовим статусом медичних правовідносин та коло осіб які можуть набути такий статус обмежене законодавством [2].

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. На важливості наукового пошуку щодо різних складових державної політики та державного регулювання сфери охорони здоров'я України наголошують О.Баєва, М.Білинська, Н.Васюк, Ю.Вороненко, Л.Жаліло, Д.Карамішев, В.Князевич, Н.Кризина, І.Кринична, З.Надюк, Я.Ра-

диш, І.Рожкова, І.Солоненко та інші дослідники.

У контексті правового регулювання медичної діяльності окремі питання прав пацієнтів та медичних працівників найбільш ґрунтовно висвітлювали у своїх працях І.Бедрик, В.Безпрозванна, Л.Буравльов, Л.Дешко, Р.Гревцова, Н.Мезенцева, В.Москаленко, І.Сенюта, С.Стеценко та ін.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану механізмів державного регулювання прав пацієнтів та медичних працівників в Україні, а також визначення напрямів удосконалення механізмів державного регулювання прав суб'єктів медичних правовідносин в Україні.

Виклад основного матеріалу. Держава згідно з Конституцією України гарантує всім громадянам реалізацію прав у сфері охорони здоров'я, визнає право кожного громадянина

України на охорону здоров'я і забезпечує його захист [3].

Законодавство визначає поняття «пацієнт» як фізичну особу, яка звернулася за медичною допомогою та/або якій надається така допомога. Кожен громадянин має право на безоплатне отримання у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медичної допомоги, до якої належать [3]:

- екстрена медична допомога;
- первинна медична допомога;
- вторинна (спеціалізована)

медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- третинна (високоспеціалізована) медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- паліативна допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Держава гарантує безоплатне надання медичної допомоги у державних та комунальних закладах охорони здоров'я за епідемічними показаннями, а також судовий захист права на охорону здоров'я у разі його порушення [3].

Отже, законодавством України визначаються правові, економічні, організаційні основи захисту прав та законних інтересів пацієнтів.

Сьогодні важко не лише довести провину лікувального закладу у втраті здоров'я пацієнта. Навіть у разі прийняття судом позитивного рішення більшість їх не виконується, адже відповідачами зазвичай є бюджетні установи з певним кошторисом та витратами. Щодо індивідуальної відповідальності медичних працівників, то її практично немає, головний лікар не має впливу на своїх підлеглих у разі завдання ними шкоди [4].

Проблеми, з якими на практиці зустрічаються правники при захисті прав суб'єктів медичних правовідносин, потребують, на думку І.Сенюти, тривимірності [5]:

- 1) удосконалення законодавства у сфері охорони здоров'я, з виваженим і системним підходом до нормопроекування;

- 2) уніфікації судової практики, врахування правових позицій Європейського суду з прав людини;

- 3) підвищення рівня фаховості правників, у т.ч. при їх бажанні спеціалізації на медичному праві.

В умовах трансформації системи охорони здоров'я видається важливим два права людини у сфері охорони здоров'я, які отримали законодавче врегулювання, а саме право на вільний вибір лікаря та право на безоплатну медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я [6].

Загалом на сьогодні в Україні створено умови для реалізації пацієнтами як права на медичну допомогу, так і права на оскарження дій медичних працівників при виникненні юридичного конфлікту, пов'язаного з наданням медичної допомоги. Кожний зі способів досудового захисту прав

і звернення до суду має свої переваги й недоліки, однак варто підкреслити, що при виникненні юридичних конфліктів у сфері медичної діяльності в українського пацієнта сьогодні є досить широкий вибір цивілізованих способів і засобів відновлення порушених прав при наданні медичної допомоги [4].

Щодо питання законодавчого врегулювання правового статусу пацієнта, то в Україні вже проводилась законопроектна діяльність з цього питання. Так, є зареєстровані законопроекти щодо прав пацієнтів, при чому існували суттєві відмінності, що може свідчити про відсутність спільного чіткого розуміння в суспільстві та парламенті прав пацієнтів та їх змісту. Досить масово в Україні серед медичної спільноти поширена позиція, що закон про права пацієнтів повинен прийматися в пакеті з законом про права медичних працівників. Також, варто наголосити, що більш нагальним питанням є не правове врегулювання прав пацієнтів, а визначення в правових нормах механізмів реалізації таких прав [7].

На сьогодні багато напрямів залишаються не врегульованими правовими нормами, зокрема, немає закріпленого нормативно чіткого алгоритму дій в рамках взаємодії «пацієнт-лікар». Питання соціального захисту медичних працівників також потребує подальшого удосконалення та уніфікації. Можна погодитися, що з метою належного проведення трансформації сфери охорони здоров'я та захисту прав і свобод учасників правовідносин в сфері охорони здоров'я, необхідно інтенсифікувати процеси правової освіти в цій сфері [8].

Виникає необхідність у здійсненні обліку медичних помилок, проведення їх аналізу та створення інструменту реагування на їх виникнення шляхом створення нової структури – Офіс пацієнта, діяльність якого полягає у комунікації між МОЗ України та пацієнтами: збір усіх звернень хворих [9].

Важливим аспектом щодо подальших змін в охороні здоров'я є необхідність інституційного оформлення ринку праці медичних працівників. Основними ознаками такого ринку праці повинні стати [10]:

- суспільне визнання унікальності праці медичного працівника, яке повинно бути зафіксоване в нормативно-правових актах та соціальних інституціях;
- законодавче закріплення інституту професійного самоврядування медичних працівників;
- заборона практики використання медиків не за їхньою спеціальністю та у діяльності, нижчій за рівень професійної підготовки працівника;
- утвердження у правових та економічних нормах рівності працівника та роботодавця у галузі охорони здоров'я;
- посилення з боку держави регулювання та контролю оплати праці медичних працівників, тривалості робочого дня; послаблення виконання цих функцій працедавцями;
- забезпечення та розвиток ділових стосунків, умов постійного співробітництва між працівниками, працедавцями та управлінцями охороною здоров'я;
- утворення соціальних інституцій, пов'язаних з формуванням та використанням трудового потенціалу галузі охорони здоров'я.

Згідно з офіційними даними останнім часом загальна кількість зареєстрованих в Україні протиправних посягань на життя та здоров'я працівників лише системи екстреної медичної допомоги становила 543 випадки, два з них призвели до інвалідизації, а три – до летального кінця. Але це лише офіційно зафіксовані випадки, проте є всі підстави вважати, що таких ситуацій у нашій країні набагато більше. Як свідчить практика, у разі отримання легких тілесних ушкоджень медичні працівники не завжди звертаються до правоохоронних органів, зазвичай посилаючись на відсутність часу або коштів на отримання належної правової допомоги та захисту власних прав [11]:

Важливим аспектом забезпечення захисту професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників є посилення кримінальної відповідальності за посягання на життя, здоров'я медичних та фармацевтичних працівників та інші злочини, спрямовані на перешкоджання здійснення вказаними працівниками своєї професійної діяльності. Враховуючи відсутність в Україні законодавчих норм, які встановлюють відповідальність за злочини, учинені проти життя і здоров'я, а саме посягання на життя і здоров'я, захоплення як заручника, погрозу або насильство щодо медичних та фармацевтичних працівників при виконанні ними службових обов'язків, доцільно визначити у Кримінальному Кодексі України заходи щодо посилення такої відповідальності, урахувавши підвищений ризик для медичних та фармацевтичних працівників піддатися нападу під час виконання своєї професійної діяльності, закріпивши

механізм їх дотримання з урахуванням положень Конституції України та відповідних міжнародних договорів щодо гарантування права кожної людини на життя та охорону здоров'я [12].

Отже, можна погодитися з В.Безпрозванною, що основними напрямками вдосконалення механізмів державного регулювання прав медичних працівників є [13]:

- законодавче закріплення прав медичних працівників спеціальним Законом України “Про права медичних і фармацевтичних працівників”;
- запровадження в державі страхової відповідальності, пов'язаної з професійною медичною діяльністю;
- прийняття Етичного кодексу лікаря.

В багатьох країнах обов'язковим є страхування професійної відповідальності медичного працівника. За кордоном, особливо в розвинених державах, велику роль відіграє лікарське самоврядування. Там, де членство у самоврядних лікарських асоціаціях є обов'язковим, вони наділені правом вирішувати питання з допуску до професії, дисциплінарними повноваженнями щодо медика, аж до позбавлення його права на медичну практику (звісно, за наявності для цього вагомих підстав). Водночас такі асоціації дбають про юридичну підтримку лікаря (у випадках, коли пред'явлено цивільний позов чи відкрито кримінальне провадження, це надзвичайно важливо). До речі, «медичні» справи в усьому світі визnano однією з найскладніших категорій справ. Хоча ситуація із засобами доказування, зокрема із судово-медичною експертизою, у багатьох зарубіжних країнах є набагато кращою,

ніж у нас. Особливо складно доводити причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням і наслідками (шкодою), а також вину медичного працівника. У деяких країнах відшкодування збитків у певному розмірі відбувається незалежно від наявності чи відсутності вини медика, існують так звані охороноздоровчі суди (наприклад, у Швеції та Новій Зеландії), рішення яких може бути оскаржене у «звичайному» суді. У США певні «медичні» справи розглядає суд присяжних [14].

Отже, страхування професійної відповідальності, пов'язаної із завданням шкоди здоров'ю та життю пацієнтів у результаті надання медичної допомоги чи проведення клінічних досліджень, є важливим інструментом соціального захисту як громадян, так і медичних працівників [13].

Також, у грудні 2019 р. Верховною Радою України схвалено проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я», яким передбачено, що звільнення працівників закладів, які реорганізуються в комунальні некомерційні та казенні підприємства, допускається лише у разі, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу [15].

Таким чином, трансформаційні перетворення у сфері охорони здоров'я можливо здійснювати лише за умов впровадження ефективної моделі функціонування галузі, створення гідних умов праці та оплати праці медичних працівників, а також забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я, медичну допомо-

гу, рівний і справедливий доступ кожної людини до медичних послуг [16].

Висновки. Вважаємо за необхідне розробити та прийняти закон, який би не тільки врегулював правовий статус пацієнтів, а й вирішував питання захисту таких прав. Також, необхідно здійснити організаційно-правові заходи щодо запровадження Офісу пацієнта. Важливими на сьогодні є питання реалізації права пацієнта на вибір лікаря, а також створення умов на судовий захист у разі порушення прав людини на охорону здоров'я.

Водночас в умовах трансформації системи охорони здоров'я потрібно враховувати права і медичних працівників, які часто порушуються шляхом прийняття закону, який би регулював ці відносини. З метою захисту прав медичних працівників, зокрема забезпечення безпечних умов надання медичної допомоги доцільно внести зміни до чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Реформа системи охорони здоров'я. – 2017. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya>
2. Савченко В.О. Характерні правові ознаки медичних послуг / Савченко Віктор Олександрович // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези VIII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 451–453.
3. Основи законодавства про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
4. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав

лікарів і пацієнтів / Н. В. Мироненко // Медична інформатика та інженерія. – 2017. – № 1. – С. 38-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2017_1_9.

5. Сенюта І. Я. Захист прав суб'єктів медичних правовідносин: деякі теоретико-правові аспекти / І. Я. Сенюта // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С. 11-18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2011_4_4.

6. Сенюта І. Медична реформа: To be or not to be? / І.Сенюта // Юрист і закон. 2018. – № 9. http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011320

7. Скалецька З. С. ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВ ПАЦІЄНТІВ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ / З. С. Скалецька // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково практичної конференції 17–18.04.2008, м. Львів http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_300_01.pdf

8. Гамбург Л. С. Медична реформа в Україні: позитивні результати та проблемні аспекти регулювання правовідносин / Л. С. Гамбург // Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару (Дніпро, 8 груд. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 336 с. – Режим доступу: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/10534/1/%d0%97%d0%b1.%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%2c%20%d0%94%d0%bd%d1%96%d0%bf%d1%80%d0%be_51-52.pdf

9. Скалецька Зоряна Про безпеку та захист прав пацієнтів // / З. Скалецька // Український медичний часопис. – 2019. – Режим доступу: <https://www.umj.com.ua/article/162362/zoryana-skaletska-pro-bezpeku-ta-zahist-prav-patsiyentiv>

10. Шекера О. Г. Забезпечення прав людини у медичній галузі / О. Г.Шекера // Здоров'яє мужчини. – 2013. – № 2. – С. 22-24.

11. Захист медичних працівників під час виконання професійних обов'язків: від слова до діла // Український медичний часопис. – 2018. – Режим доступу: <https://www.umj.com.ua/article/119989/zahist-medichnih-pratsivnykiv-pid-chas-vikonannya-profesijnih-obov-yazkiv-vid-slova-do-dila>

12. Законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників» // Аптека. – 2018. – Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/443950>

13. Безпрозвання В. М. Механізми державного регулювання прав медичних працівників в Україні: стан і перспективи розвитку [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Безпрозвання Валентина Михайлівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2011. – 20 с.

14. Захист прав медичних працівників: готуймося до самооборони? // Ваше здоров'я. – 2017. – Режим доступу: <https://www.vz.kiev.ua/zahyst-prav-medychnyh-pratsivnykiv-gotujmosya-do-samooborony/>

15. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я 2428 від 13.11.2019 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67364

16. Правову базу для медреформи прийняли всупереч закону – голова профспілки медиків. – 2019. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2727435-pravovu-bazu-dla-medreformi-prijnato-vsuperec-zakonu-golova-profspilki-medikiv.html>

REFERENCES:

1. Reforma systemy okhorony zdorovia [Health care reform]. (n.d.). www.kmu.gov.ua. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-okhoroni-zdorovya> [in Ukrainian].

2. Savchenko, V.O. (2013). Kharakterni pravovi oznaky medychnykh posluh / Savchenko Viktor Oleksandrovych [Characteristic legal features of medical services]. *Vid hromadianskoho suspilstva – do pravovoi derzhavy – From civil society to the lawful state*: Proceedings of the 7th International Scientific Internet Conference of Students and Young Scientists. (pp. 451–453). Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy Osnovy zakonodavstva “Pro okhoronu zdorovia” : vid 19 lystopada 1992 roku № 2801-XII [Law of Ukraine “On Fundamentals of Healthcare Legislation” from November 19, 1992, № 2801-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> [in Ukrainian].

4. Myronenko, N. V. (2017). Problemy normatyvno-pravovykh aktiv shchodo zakhystu prav likariv i patsientiv [Problems of regulatory acts on the protection of the rights of doctors and patients]. *Medychna informatyka ta inzheneriia – Medical Informatics and Engineering, 1*, 38-42. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2017_1_9 [in Ukrainian].

5. Seniuta, I. Ya. (2011). Zakhyst prav subiektiv medychnykh pravovidnosyn: deiaki teoretyko-pravovi aspekty [Protecting the Rights of Subjects of Medical Legal Relationships: Some Theoretical and Legal Aspects]. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine, 4*, 11-18. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_4_4 [in Ukrainian].

6. Seniuta, I. (2018). Medychna reforma: To be or not to be? [Medical Reform: To be or not to be?]. *Yuryst i zakon – Lawyer and Law, 9*. Retrieved from http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011320 [in Ukrainian].

7. Skaletska, Z. S. (2008). Do pytannia reformuvannia zakonodavstva shchodo prav patsientiv ta yikh realizatsii [To the question of reforming legislation on the rights of patients and their implementation]. *Medychno pravo Ukrainy: pravovyi status*

patsientiv v Ukraini ta yoho zakonodavche zabezpechennia (henezys, rozvytok, problemy i perspektyvy vdoskonalennia) – Medical Law of Ukraine: Legal Status of Patients in Ukraine and its Legislation (Genesis, Perspectives and Development): Proceedings of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. (pp. 300-303). Lviv. Retrieved from http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_300_01.pdf [in Ukrainian].

8. Hamburh, L. S. (2019). Medychna reforma v ukraini: pozytyvni rezultaty ta problemni aspekty rehuliuвання pravovidnosyn [Medical reform in Ukraine: positive results and problematic aspects of regulation of legal relations]. *Aktualni problemy derzhavotvorennia, pravotvorennia ta pravozastosuvannia – Actual problems of state formation, law making and law enforcement*: Proceedings of scientific seminar. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Retrieved from http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/10534/1/%d0%97%d0%b1.%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%2c%20%d0%94%d0%bd%d1%96%d0%bf%d1%80%d0%be_51-52.pdf [in Ukrainian].

9. Skaletska, Z. (2019). Pro bezpeku ta zakhyst prav patsientiv [On safety and protection of patients’ rights]. *www.umj.com.ua*. Retrieved from <https://www.umj.com.ua/article/162362/zoryana-skaletska-pro-bezpeku-ta-zahist-prav-patsiyentiv> [in Ukrainian].

10. Shekera, O. H. (2013). Zabezpechennia prav liudyny u medychnii haluzi [Ensuring human rights in the medical field]. *Zdorove muzhchyny – Man’s health, 2*, 22-24 [in Ukrainian].

11. Martyshyn, O.O. (2018). Zakhyst medychnykh pratsivnykiv pid chas vykonannia profesiinykh oboviazkiv: vid slova do dila [Protection of health care professionals in the performance of their professional duties: from word to action]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys – Ukrainian Medical Journal, 1(1) (123)*. Retrieved from [178](https://www.umj.com.ua/article/119989/zahist-medichnih-pratsivnykiv-pid-chas-</p></div><div data-bbox=)

vikonannya-profesijnih-obov-yazkiv-vid-slova-do-dila [in Ukrainian].

12. Zakonoproekt «Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia zakhystu profesiinoi diialnosti medychnykh ta farmatsevtichnykh pratsivnykiv» [The Draft Law “On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Improving the Protection of Professional Activity of Medical and Pharmaceutical Workers”]. (2018). *www.apteka.ua*. Retrieved from <https://www.apteka.ua/article/443950> [in Ukrainian].

13. Bezprozvannia, V. M. (2011). *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання prav medychnykh pratsivnykiv v Ukraini: stan i perspektyvy rozvytku* [Mechanisms of state regulation of the rights of medical workers in Ukraine: the state and prospects of development]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy [in Ukrainian].

14. Zakhyst prav medychnykh pratsivnykiv: hotuimosia do samooborony? [Protecting the rights of health professionals:

Are we preparing for self-defense?]. (2017). *www.vz.kiev.ua*. Retrieved from <https://www.vz.kiev.ua/zahyst-prav-medychnykh-pratsivnykiv-gotujmosya-do-samooborony/> [in Ukrainian].

15. Proekt Zakonu “Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo nevidkladnykh zakhodiv u sferi okhorony zdorovia” : vid 13.11.2019, № 2428 [Draft Law “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Urgent Health Measures” from 13.11.2019, № 2428]. *rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67364 [in Ukrainian].

16. Pravovu bazu dla medreformy pryinialy vsuperech zakonu – holova profspilky medykiv [The legal basis for medical reform was adopted contrary to the law – the chairman of the union of doctors]. (2019). *www.ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2727435-pravovu-bazu-dla-medreformi-prijnato-vsuperech-zakonu-golova-profspilki-medykiv.html> [in Ukrainian].